

סימן יב

- א. בדין דופן עקומה שאינה מגעת לסכך
ב. בדין אי אמרינן תרי הלכה למשה מסיני בסוכה

מקורות הדין

בראשונים ובטור ושו"ע

(א) בהלכות סוכה איכא ארבע הלכות שהם מהלכה למשה מסיני ^[מ"ה 102457] ולא מקרא מפורש, וכדאיתא במסכת סוכה (דף ו' ע"ג), גוד אסיק וגוד אחית, לצוד דופן עקומה, וברש"י פירש, גוד: להיכא דלריך למיגד, או גוד אחית או אסיק, כגון אכסדרה צקעה דאמרינן דה פי תקרה יורד וסותם, ולצוד: פחות מג', דופן עקומה פחות מד' אמות, ע"כ. וצגמ' שם ילפינן עוד הלכתא לדופן שלישית דדי בטפח, ונחלקו צגמ' שם אם יש אם למסורת או אם למקרא, ותליא בזה אם אחאי הלכתא לרבות טפח לדופן שלישית או בא למעט מדופן רביעית עיי"ש.

ואית' לן למיזרר צאם נטרפו תרי הלכות יחדיו להכשיר הסוכה, האם נכשיר הסוכה צכהאי גונא אי לאו, ודבר זה הוא פלוגתא ראשונים ואחרונים, ויש לידע ההלכה למעשה האין הוא בזה, ונזכר הלכה זו בסייעתא דשמיא.

ביאור פלוגתת הר"ן והטור

(ב) הנה מצואר בטור ובית יוסף (סימן תל"ג סעיף א') פלוגתא בין הר"ן להטור אם צדין דופן עקומה לריך שיגיע

הדופן להסכך ורק אז אמרינן דופן עקומה, או דילמא גם כשאין הדופן מגיע לסכך אמרינן דופן עקומה, דהר"ן ס"ל דכשאין מגיע הדפנות לסכך לא אמרינן דופן עקומה, מה שאין כן הטור ס"ל דגם כשאין מגיע אמרינן דופן עקומה.

ובבית יוסף שם מצאנו טעם פלוגתתן וז"ל, ומ"ש רבינו דאמרינן דופן עקומה אפילו אין הדופן אלא עשרה טפחים והגג גבוה ממנו ^[אוצר החכמה] הרבה וכו', נראה שלמד כן מדפירש רש"י הא דתנן (י"א) הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה, לאו בגובהה קאמר אלא במשכה, פסולה, דאזיר פוסל צלשה אפילו מן הצד. ומכאן אני אומר ומפרש הא דאמרינן דצסכך פסול מן הצד אמרינן דופן עקומה להכשיר עד ארבע אמות היינו דחשבינן לסכך כאילו הוא מן הדופן ונעקם ונכפף למעלה וצאזיר ליכא למימר הכי, ואיני מפרש רואין את הדופן כאילו הוא עקום והולך תחת הסכך פסול ומגיע לסכך כשר ומוציא את הפסול מן הסוכה, דאם כן גבי אזיר נמי נימא הכי ע"כ.

נראה מדבריו שאע"ג שהסכך גבוה מן הדפנות כמה, אמרינן דופן עקומה להכשיר, מדקאמר דאם כן גבי

ד"ה ולענין, ט: דיבור ראשון) שזהו לדעת הרז"ה (א) אצל הראב"ד (בהשגות על בעה"מ שם אות ב) סובר שאין ישנים תחתיו אלא אם כן הוא פחות משלשה.

ודע שזה שהסכימו רש"י והר"ן לפרש דופן עקומה שרואין כאילו הדופן נעקם וכאילו הסכך כולו שמן הדופן לאצטבא הוא הדופן אלא שנתעקם, כך הם דברי הרמב"ם בפרק ה' (ה"ד), עכ"ל הבית יוסף.

איך ההלכה

(ג) ונחלקו הפוסקים והמג"א ועוד אחרונים להל' אם כהר"ן או כהטור, ולקמן יבואר דצריהם בע"ה, ומבואר בהר"ן דטעמו ונימוקו דלא אמרינן דופן עקומה בשאין הדפנות מגיעות לסכך הוא מפני דנקטינן דופן עקומה היא שהדופן נעקם בסכך הפסול, פירוש שהסכך הפסול הוא ג"כ מיקרי דופן, וא"כ כשהדופן בעצמו למעלה מעשרה הוא רק אויר הא"ך יתהוה הסכך הפסול שלמעלה כותל, והא"ך לו שום חיבור עם הכותל שלמטה הימנו, ולפי"ז אין החסרון של דופן שאינו מגיע לסכך מטעם ששני הלכות לא אמרינן אלא מטעם שכתבנו, ואם יגיע לסכך הפסול ושם יהיה רחוק פחות מג' מהדופן נאמר כן גם לצוד וגם דופן עקומה.

ובבבב זהב פסק להלכה כהטור, ומבאר שיטתו דאף שיש אויר בין הדופן לסכך אפילו הכי חזינן (בב"י תר"ל סעיף ט') דצ"האי גונא אמרינן דופן עקומה, דאיתא שם דאם הדפנות גבוהות ז' ומשהו אף

אויר נמי נימא הכי, כלומר היכא שהסיכך מרוחק מן הדפנות במשכה כמו במתניתין שנמצא אויר מפסיק בין הדופן ולסכך במשך, ואם איתא דכל שמפסיק אויר בין הסכך ולדופן בגובה לא אמרינן דופן עקומה לא הוה שייך לומר גבי אויר דריחוק במשך דנימא דופן עקומה דכ"ש הוא.

אבל הר"ן כתב צריש סוכה (ב. ד"ה צנה) גבי צנה צה לאצטבא מן הצד, פירוש דופן עקומה שרואים כאילו הדופן נעקם וכאילו הסכך כולו שמן הדופן ולאצטבא הוא הדופן אלא שנתעקם, שכן דרכן של כותלים להתעקם. אצל אי אפשר לפרש רואין כאילו הדופן נתקרב לסכך דאי הכי היכי אמרינן לקמן (י.) דאויר אפילו מן הצד פוסל בשלשה, נימא רואין הדופן כאילו נתקרב ולא יהא פוסל אלא בארבע אמות, שיותר קל לדופן להתקרב כשאין שם סכך מפסיק, אלא ודאי היינו טעמא לפי שרואין הסכך כאילו הוא דופן, וכשיש שם אויר מפסיק אין לומר כן. ולפי שיטה זו הדבר ברור שאין אוכלין צאותו שיעור שצין דופן לאצטבא, כיון שאנו דנין סכך שעליו כאילו הוא דופן. ולפי שיטה זו גם כן על כרחך בשדפנות מגיעות לסכך עסקינן, אצל אין דפנות מגיעות לסכך לא אמרינן דופן עקומה עכ"ל. ומכל מקום זה שכתב שאין אוכלין צאותו שיעור שצין דופן לאצטבא דהיינו סכך פסול דאנו אומרים דופן עקומה היינו כשיש בסכך פסול ארבעה טפחים, אצל אם הוא פחות מארבעה טפחים ישנים ואוכלין תחתיו כמו שכתב רבינו. וכתב הר"ן בסוף פרק קמא (ס:)

מג' צין הסכך פסול לדופן והניח צ"ע, ולפי הטעם שכתבתי להר"ן נלע"ד פשוט דזהאי גונא אמרינן דופן עקומה כיון דאמרינן לצוד והוי כאילו הדופן מגיע עד הסכך פסול עכ"ל.

^{הבנת המשנה ברורה בדעת הר"ן}

(ה) והמשנה ברורה (בסימן תרל"ג ס"ק ד') העתיק דברי הציכורי יעקב להלכה, וגם מבואר בדבריו דס"ל דסדרת הר"ן להצריך שיגיעו הדפנות עד הסכך הוא משום דהאור אינו יכול ליעשות דופן עקומה, וז"ל המשנה ברורה ע"ד המחבר שכתב דאמרינן דופן עקומה, דהיינו לומר שאנו רואין כאילו הכתל נעקם ויחשב זה הסכך הפסול מגוף הכותל, ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא, משמע לכאורה מלשון זה דדוקא כשהדפנות מגיעות לסכך, אבל אם אין הדפנות מגיעות לסכך, אף דבעלמא לא קפדינן בזה, כדלעיל בסימן תר"ל ס"ט, דחשבינן כאילו מגיעות למעלה עד הסכך, אפילו הכי צענינו די שסכך פסול על הסוכה ואנו רוצין להכשירה משום דופן עקומה, לא אמרינן דופן עקומה בזה, וי"א (טו"ז וא"ר והסכימו לדעת הטור, שעה"ש) דאפילו אינם מגיעים הדפנות לסכך נמי אמרינן כאילו הדופן מגיע עד למעלה ונכפל, ואפשר דהיכי דמן הדפנות עד הסכך הוא פחות משלשה טפחים, לכולי עלמא יש להקל, דאמרינן לצוד ודופן עקומה, עכ"ל המשנה ברורה.

ומבואר להדיא מדברי המשנה ברורה דכתב דמשמע מהמחבר כדעת

שאינו מכין נגד הסכך אפילו הכי כשר ובלבד שיהא הסכך צתוך ג', שאמרינן ציה גוד חסיק ולצוד, הרי דאמרינן דופן עקומה אף באור, וכתב הטו"ז דאדרבה קושיא הוא, ומה אם במקום שהדופן מגיע לסכך ואין להסכך הפסול מקום להתחבר להכותל, אפילו הכי אמרינן דופן עקומה, ק"ו במקום שיש ^{אורח חכמה} אור שיש כאן מקום לקבל הדופן שנאמר ציה דופן עקומה, אמנם הצ"ח ג"כ הקשה מסי' תר"ל ס"ט הנ"ל וישוץ יישוץ אחר, וכתב להלכה כהר"ן דאם אינו מגיע לדופן פסולה, והמג"א כתב כהר"ן והצ"ח.

דעת הביכורי יעקב והמשנה ברורה

ברחוק הדופן פחות מג' מהסכך

(ד) **ובהביאור** שכתבנו בדברי הר"ן כן נקטו כמה אחרונים, והם (המג"א) הציכורי יעקב והמשנה ברורה, וז"ל הביכורי יעקב (בסי' תרל"ג ס"ק ב'), דעת הר"ן שלא אמרינן דופן עקומה רק כשהדפנות מגיעות עד הסכך. והט"ז הקשה עליו שאינו יודע טעם לדבר, שהרי צסי' תר"ל מכשרינן דופן גבוה עשרה אפילו רחוקה הרבה מהסכך, ולכך פסק כהטור שחולק על הר"ן. ולענ"ד אין זה קושיא, דבעלמא שם הלכה למשה מסיני היא דדי דדופן גבוה עשרה כשעומדת תחת הסכך או צתוך ג' לסכך, אבל הכא דכל ההכשר דסכך פסול הוא שחשבינן כאילו הדופן נעקם ומגיע עד שם היאך אפשר לומר כן כשמפסיק אור צין הדופן לסכך. גם הצ"ח והמג"א כתבו בדברי הר"ן, והפרי מגדים מסופק במפסיק אור פחות

הר"ן, דסצר לה צדעת הר"ן צטעמו משום דאזיר אין יכול להיות דופן עקומה. ועל כן הסכים לדינא דהיכא דמגיע הדפנות עד הסכך, והסכך רחוק מהדופן פחות מג', דכשר דאמרינן ¹²³⁴⁵⁶⁷צ"ח ע"ה עקומה.

חידושו של הפנים מאירות

(ו) ובתב עוד המשנה צרורה צביאור הלכה שם דעל פי הסכך הג"ל דאזיר אינו יכול להתהות דופן עקומה כתב הפנים מאירות (סימן ס"א) דכשעושה סוכה תחת הגג על ידי שמגלה קצת מרעפי הגג, והדפנות אינן מגיעות עד הסכך, שיגלה הרעפים עד שלא ישאר ד' טפחים סכך פסול, כדי שלא ינטרכו לבוא לדין דופן עקומה, וזכהאי גונא לא אמרינן דופן עקומה, וסיים, וצריך ליזהר בזה כי מצוי הוא, וכתב עוד הפנים מאירות צמי שעושה סוכתו בחוץ ומצרך כותלי הצנן שתחת גג הרעפים, ואין הכתלים מגיעות להגג אפי' ^{אוצר החכמה}

צפחות מג' טפחים, והגג צולט ד' טפחים, אליצא דהר"ן סוכה זו פסולה כיון דאין לסוכה זו מחילות, עכ"ד. ומצואר בזה דלשיטת הר"ן דאזיר אינו יכול להיות דופן עקומה הוא אפילו צמשהו.

ונראה דמאי דפשיטא ליה להפנים מאירות מספקא ליה להפרי

מגדים. וז"ל הפרי מגדים (במשניות זהב סוף אות א'), והוי יודע דמשמע להר"ן ז"ל דוקא כשמגיע דופן לסכך פסול אמרינן דופן עקומה, ועי' מג"א וצ"ע. דאי אפשר שלא יהיה חריץ וריוח כל שהוא צין דופן לסכך, דאטו צמסמרים ונסרים חצרים זה לזה, ומשמע שכל פחות מג' טפחים כלצוד דמי, ואמרינן דופן עקומה, ודוקא כשיש ג' טפחים צין דופן לסכך פסול בגובה לא אמרינן דופן עקומה להר"ן, עכ"ל הפרי מגדים. ומצואר דהפרי מגדים נסתפק אם יש ריוח צפחות מג' טפחים מהדופן עד לסכך בגובה הדופן.

סימן יג

עוד בביאור דין דופן עקומה

הזכורי יעקב בתוספת ביכורים

^{לפי חכמה} חזר בו קצת מדבריו

(א) מצינו לכמה אחרונים דלמדו דביאור דצרי הר"ן (הנ"ל בסימן הקודם) דמלך שהדפנות יגיעו להסכך מטעם דתרי הלכות לא אמרינן. ולפי"ז צ"ע מש"כ הזכורי יעקב והמשנה ברורה דכו"ע יודו דאמרינן דופן עקומה ולצוד, דהא הוי תרי הלכות.

(ב) והנה הזכורי יעקב בקונטרס תוספת ביכורים שכתב על ספרו זיכורי יעקב חזר בו ממה שכתב דזיכורי יעקב. אמנם נראה דחזר בו בטעמא ולא דדינא, וזת"ד, דנשאל על מה שכתב דזיכורי יעקב לצאר דצרי הר"ן ולהקשות על הטור, וכתב השואל דאפשר ליישב דצרי הטור דבתחילה אמרינן גוד אסיק מחילתא ושוב אמרינן דופן עקומה, והשיב לו דביאור דצרי הר"ן הוא על פי מה שכתב בעלמו בדף י"ח, (דף ט' ע"א מדפ"ה), בסוגיא דאין לצוד באמצע (שם דף י"ח) דאף דאגמרי הלכה למשה מסיני, גוד ולצוד ודופן עקומה, מכל מקום תרי הלכות כהדדי דהיינו לצוד ודופן עקומה יחד זה לא אמרינן עכ"ד הר"ן. וא"כ כשאין הדפנות מגיעות לסכך לא אמרינן ציה תרי הלכות, אמנם כתב התוספת זיכורים דזה דתרי הלכות לא אמרינן זהו רק באופן ששניהם

תלויים חדא בחברתה, כגון הכא שאי אפשר לומר דופן עקומה אם לא נאמר גוד אסיק, דהא דוקא לא אמרינן צ' הלכות, ומוכיח זה מהא דמצינו דצרי הר"ן בעלמו שהתיר דופן ז' ומשהו שהנאה בפחות מג' מהארץ, ואף שרחוקה מהסכך אפילו הכי התיר דאמרינן ציה גוד אסיק ולצוד, מפני דהלצוד הוא למטה והגוד אסיק הוא למעלה.

ומבי"ם הזכורי יעקב דאמנם דעת הטור אינו כן, וס"ל להתיר צ' הלכות כהדדי, ונראה דס"ל כן ממה שכתב (בסי' תר"ל ס"ט) להתיר אם אין הדפנות מגיעות לסכך, וגם ברוחב משך הסוכה מופלג הסכך מהדפנות בפחות מג' דהסוכה כשירה מפני דאמרינן ציה גוד אסיק ולצוד כהדדי, וגם בשו"ע פסק כהטור בזה, וכתב וז"ל, וא"כ אחי שפיר מה שכתבתי בפשיטות דאם הדופן עקומה רחוק פחות מג' דאמרינן לצוד, אצל לפי"ז גם צעיקר פלוגתא שבין הטור והר"ן היה לנו לפסוק כהטור עכ"ל.

ובענ"ד לא הצנתי תמיהתו, שכתב לצסוק דא"כ נפסוק כהטור צעיקר הפלוגתא שבין הטור והר"ן לגבי דופן עקומה שאינה מגעת לסכך, דהן אחת דמחמת ההלכה של תרי הלכות לא אמרינן או אמרינן מוכח מהשו"ע והטור דאמרינן, אצל הא דדופן עקומה שאינה מגעת לסכך,

איכא עוד סצרא לאסור והיא דהאור אינו יכול להיות דופן, והוא עצמו כתב כן בספרו ביכורי יעקב בפשיטות ו"ע, וגם ז"ע צמה דנשאר להלכה דכשרחוק הסכך מהדפנות פחות מג' טפחים בדופן עקומה דכשרה לכו"ע, וכתב הטעם משום דנקטינן כהטור דהא דתרי הלכות אמרינן, והא המג"א והב"ח נקטו כהר"ן, ולא כתב מהיכי תיתי לחלוק עליהם.

דברי הרעק"א והמחצית השקל

ג) בתשובות רעק"א (סימן י"ב) נשאל מהו סצרת הר"ן לאסור בדופן עקומה שאינן מגיעות לסכך, והא בפשיטות ^{ד"ה 1234567} מסתברים דברי הר"ן, והשיב הרעק"א דהר"ן לשיטתיה אזיל ממה שכתב בסוכה י"ח א' (דף ט' מדפ"ה) דתרי הלכות לא אמרינן, וכתב עוד לצאר דברי הר"ן וז"ל, ונ"ל ציאר דברי הר"ן לא בפשוטו דאין הסוכה מתכשרת ע"י צ' הלכות יחד לצוד ודופן עקומה, אלא דכוונת הר"ן היכא דאי אפשר לדון על אחד אלא מכא אידך, דהא למאן דאמר אין לצוד מאמצע, אי אפשר לדון על לצוד רק מכא דאמרינן דופן עקומה ונעשה אור מהנ"ד, זהו לא אמרינן הלכה אחת מכא הלכה אחרת. והכי נמי צאין דפנות מגיעות לסכך, דל"ש לדון דופן עקומה כיון דיש כאן אור, אלא אם כן תדין תחילה גוד אסיק ומגיעות לסכך, ואזי שייך לדון דופן עקומה, זהו לא אמרינן. אצל אם כל א' וא' שייך לדון לעצמו, אמרינן ציה כמה הלכות.

ולפ"ז יהיה ההלכה להר"ן, אם פחות מד' אמות סכך פסול מנ"ד הדופן,

ואח"כ צ' טפחים אור, לדין דיש לצוד מאמצע ושייך לדון צזה דופן עקומה וכן לצוד, אף דהכשר הסוכה רק ע"י שניהם מכל מקום מהני. אצל דהיפוך אם לנ"ד הדופן צ' טפחים אור, ואח"כ פחות מד' אמות סכך פסול דאי אפשר להתחיל לדון דופן עקומה רק אחר שדנת דין לצוד דאור כסתום, זהו לא אמרינן.

ותבמה הרעק"א שלא הוצא דברי הר"ן לדינא, וצוטר דהא הטור ושו"ע הציאו להלכה כהטור שחולק על הר"ן, וכתב ופלא צעיני על הצית יוסף (צסי' תר"ל ס"ט) שלא הציא דברי הר"ן צדרך חולק שם הטור. וכתב עוד הרעק"א וז"ל, וצוטר תמוה לי על המג"א (צריש סימן תרל"ב) דהעתיק לשון הר"ן, והא לכאורה אינו להלכתא, כפי פסק השו"ע (צסי' תר"ל) ושם צסי' תר"ל לא העיר המג"א כלום, עכ"ל.

ובהגהות רעק"א על השו"ע (צסי' תרל"ב) על המג"א שפסק כהר"ן דפסל לדופן עקומה שאינה מגעת לסכך, ציאר הרעק"א דטעם הר"ן הוא לשיטתו דתרי הלכות לא אמרינן, וכתב וז"ל, ולזה תמוה לי על המג"א דהעתיק דברי הר"ן אלו להלכה, דהא נראה לענין דינא דלא קיימא לן כהר"ן צזה, דהא הטור והשו"ע (לעיל סימן תר"ל ס"ט) משמע דלא נקטו כהר"ן להלכה, וצתשובה הארכתני צזה צעז"י עכ"ל.

ובמחצית השקל (סימן תרל"ב ס"ק ב') ג"כ האריך צדברי הר"ן הנ"ל דתרי הלכות לא אמרינן, ותמה על

הצית יוסף שלא הציאו, וגם לא הציאו כמחלוקות בין הראשונים, וכתב דיהיה נפקא מינא דהאי דינא דהר"ן לדין המג"א שכתב כהר"ן בדפנות שאין מגיעות לסכך, עיי"ש.

העולה מדצריהם כדצרי הזכורי יעקב שלהלכה נקטינן דלא כהר"ן כדינא דתרי הלכות לא אמרינן, אמנם בדפנות שאין מגיעות לסכך נריך להחמיר כהמג"א, אמנם אם רחוק פחות מג' מהסכך מהסכך מותר כפסק המשנה ברורה.

הערה לדינא

(ד) **העולה** מדצרינו לענין דינא, (א) דאיכא מח' הר"ן והטור אי אמרינן ¹²³⁴⁵⁶⁷אחי"ח תרי "הלכה למשה מסיני" אחד סוכה, (ב) פ' פירושם זכונת הר"ן לאסור דופן עקומה שאינה מגעת לסכך, (ג) יש להעיר הערה להל' ולמעשה, דלכאורה נחלקו הזכורי יעקב עם הפנים מאירות, אם יהיה רחוק הדופן עקומה מהסכך בפחות מג'

טפחים, דהזכורי יעקב כתב מפורש דיהיה כשר אף להר"ן משום דנאמר ציה לצוד ודופן עקומה, אמנם בתוספת זיכורים חזר בו מנקודה זו, דהא כתב דטעמו של הר"ן הוא משום דתרי הלכות לא אמרינן, וא"כ בדעת הזכורי יעקב לא ברירא לן האי דינא, ובדעת המשנה ברורה מלאנו חידוש, דבמשנה ברורה כתב דהזכורי יעקב לפני חזרתו, ובציאור הלכה מייתי דצרי הפנים מאירות שכתב מפורש לאסור אף צרחוק פחות מג' טפחים, ולכאורה מצוהר במשנה ברורה וצפרי מגדים דהנפקא מיניה הוא אם הג' טפחים הוא בגובה הדפנות או במשך הסוכה בסכך, ודו"ק היטב כלשון המשנה ברורה דכתב כן, וא"כ הנפקא מינה בזה דהא בכל אופן צריכין להגיע לדין לצוד ודופן עקומה, וא"כ מה הנפקא מינא בין אויר בדופן או לסכך, וצוהר קשה דהזכורי יעקב כתב מפורש האי דינא דפחות מג' לגבי הדופן, ולא לגבי הסכך, והמשנה ברורה העתיק דצרינו לגבי אויר בסכך, וא"כ דין זה דהמשנה ברורה ל"ע.